

**Katarzyna Kaczorowska-Bray, Stanisław Milewski, Mirosław Michalik,
Starość – jak ją widzi logopedia, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego,
Gdańsk 2020, ss. 192.**

„O starości dużo napisano, lecz niewiele o niej wiemy” (Głuchaniuk, Gierszkowicz, za: Milewski 2016) – cytat ten w sposób trafny podsumowuje rozważania Autorów we *Wstępie* recenzowanej monografii. Badacze przedstawiają w nim refleksję na temat niskiej świadomości społecznej o komunikacji z osobami w podeszłym wieku. Poruszają też kwestię deficytów wiedzy o później dorosłości w ujęciu logopedycznym. Na pierwszych kartach książki prezentują również w sposób syntetyczny dotychczasowe publikacje dotyczące problematyki gerontologopedii i gerontolingwistyki. Recenzowana praca stanowi ich usystematyzowanie i ubogacenie. Zasluguje na uwagę tym bardziej, że wskazuje ona również nowe perspektywy i płaszczyzny badawcze w zakresie komunikacji osób w późnej dorosłości.

W rozdziale 1: *Zmiany demograficzne – starzenie się społeczeństwa* rozwinięta została myśl poparta badaniami na temat starzenia się ludności. Przytoczono spotykane w literaturze definicje starzenia oraz zestawiono ze sobą różne koncepty wyznaczenia progowego wieku późnej dorosłości. Dużym walorem tego rozdziału są dane światowe ukazujące tendencje demograficzne oraz prognozy starzenia się społeczeństwa w Polsce opracowane przez Autorów. Opisane zjawiska szybkiego wzrostu liczebności osób starszych oraz wydłużanie średniej długości życia zaznaczają potrzebę rozwijania badań na temat tej grupy wiekowej. W kręgu zainteresowań logopedów i lingwistów znajdują się między innymi bariery komunikacyjne w kontakcie z seniorami oraz ich trudności w porozumiewaniu się, o czym również traktuje recenzowana monografia.

Ageizm, definiowany jako dyskryminacja ze względu na wiek, stanowi tytuł i temat rozdziału 2. Ukazane źródła zachowań umniejszających są w tej partii lektury początkiem rozważań nad obrazami starości funkcjonującymi w świadomości społecznej. Badacze dokonali przeglądu najczęściej opisywanych w literaturze negatywnych i pozytywnych stereotypów dotyczących osób starszych. Uwagę objęli także to, w jaki sposób funkcjonuje późna dorosłość w przysłowiach i aforyzmach, co nawiązuje do koncepcji S. Grabiasa (2012), iż to język narzuca kategorie do interpretacji tego, jakie wydają się pewne zjawiska.

Rozdział 3. *Komunikacja osób w wieku senioralnym* stanowi najobszerniejszą część monografii i składa się z czterech partii. Pierwsza z nich opisuje biologiczne przyczyny zmian w komunikacji osób starzejących się fizjologicznie. Zaczynając od zmian w obrębie narządów mowy, uwzględniono na początku zmiany głosu. Autorzy poruszyli kwestię przyczyn dysfunkcji oraz przytoczyli najczęstsze dolegliwości pacjentów z problemami głosowymi w wieku starszym. Wyczerpująco opisane zostały również zmiany w układzie stomatognatycznym, które w ujęciu logopedycznym wpływają bezpośrednio na mowę, polykanie, oddychanie, gryzienie i żucie, a pośrednio na jakość życia osób starszych. Kolejne karty monografii poświęcone zostały zmianom w obrębie narządów zmysłów. Czytelnikowi przedstawiono konsekwencje pogorszenia narządu słuchu (głównie) oraz równowagi, wzroku i czucia. Jako ostatnią biologiczną przyczynę zmian w komunikacji osób starze-

jących się podano zmiany w układzie nerwowym. Tu, korzystając z badań polskich i zagranicznych, Autorzy opisali wpływ deficytów układu nerwowego na konwersację, język i pragmatykę osób starszych. Druga partia rozdziału stanowi opis zmian zachodzących wraz z procesami patologicznymi. Z kolei w partii trzeciej Katarzyna Kaczorowska-Bray, Stanisław Milewski i Mirosław Michalik podejmują się nietłatwego zadania przedstawienia cech charakterystycznych komunikacji osób w podeszłym wieku. W ostatniej zwracają natomiast uwagę jak wspomniany wcześniej ageizm wpływa na komunikację z seniorami. Walorem przedstawianych rozważań jest opisanie stosowanego w mowie do osób starszych wtórnego rejestru *baby talk* oraz występowanie stereotypu *elderspeak*. Kończąc rozdział, Autorzy sięgają do literatury anglojęzycznej, by przytoczyć, iż przez funkcjonowanie stereotypów dotyczących starzenia się zauważa się często rozbieżność między możliwościami osób starszych a postrzeganiem tych możliwości przez otoczenie.

Logopedyczne aspekty starzenia się osób z niepełnosprawnością intelektualną to tytuł rozdziału 4. i dostrzeżony w nim został aspekt sprawności logopedycznych osób starszych z tytułowymi trudnościami. Poruszona została tematyka ogólnego stanu zdrowia osób z NI (niepełnosprawnością intelektualną), towarzyszących zaburzeń sensorycznych, problemów stomatologicznych, odżywiania, a także zmian w środowisku. Opisane zagadnienia dotyczą rzadko spotykanego w literaturze aspektu komunikowania się osób dorosłych i starszych z NI oraz wskazują na potrzeby kształcenia logopedów w obszarze diagnozy i terapii tej grupy pacjentów. Interesujące są także przytoczone zagraniczne badania dotyczące przeżywalności osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Kolejna część monografii *Gerontologopedia jako nowa specjalność logopedii* poświęcona jest wyodrębniającej się na początku drugiej dekady XXI wieku dziedzinie pracy logopedy z osobami w wieku senioralnym. W rozdziale omówiono etymologię nazwy *gerontologopedia*, jak również cele wyszczególnionej dziedziny, zakres oddziaływań terapeuty specjalizującego się w niej oraz ustalono grupę odbiorców tych działań. Walorem rozdziału jest umieszczenie w nim zadań gerontologopedy na podstawie najnowszej literatury przedmiotu.

Rozdział 6. *Gerontolingwistyka i jej płaszczyzny badawcze* ukazuje polskie i światowe grunty badań tej subdyscypliny. Interesujące jest zarówno wskazanie różnic pomiędzy gerontolingwistyką a gerontologopedią, jak i zwrócenie uwagi na ich wzajemne przenikanie się. Autorzy przytaczają polskie, rosyjskie, angielskie i niemieckie publikacje dotyczące tego działu nauki. Ukazano także tendencje polskich badań dotyczących gerontolingwistyki. Treść tej partii monografii uświadamia Czytelnikowi dysproporcję liczby badań poświęconych mowie dzieci, językowi młodzieży oraz młodych dorosłych w zestawieniu z badaniami mowy osób starszych. Pozostawia to refleksję o potrzebie uzupełniania tego gruntu na płaszczyźnie badawczej, dydaktycznej i praktycznej.

Pracę zamyka *Zakończenie*, skupiające swą uwagę na obszarze praktycznym gerontologopedy. Autorzy podjęli tu wartościową dla logopedów próbę umieszczenia gerontologopedy w logopedycznej klasyfikacji zaburzeń mowy Stanisława Grabiasa. Wnikliwie opisano także procedurę diagnozy, programowania terapii i jej prowadzenia. Obecne braki gerontologopedycznych narzędzi testowych skłoniły Autorów do podjęcia diagnoz i praktyk pilotażowych, dzięki czemu zaproponowali ścieżkę postępowania czerpiącą z dostępnych już w logopedii modeli diagnozy i terapii. Książkę wzbogacono też o refleksję naukową na temat perspektyw rozwoju gerontologopedy.

Recenzowana monografia z pewnością zainteresuje logopedów praktyków i badaczy, którzy chcą poszerzyć wiedzę o komunikowaniu się osób starszych i komunikowaniu z osobami starszymi. Ten ciągle rzadko podejmowany temat w ujęciu logopedycznym zyskuje dzięki opisywanej publikacji wiele ciekawych perspektyw. Dzięki poruszanemu aspektowi demograficznemu książka uświadamia także Czytelnikowi sensowność pochylenia się nad aspektem późnej dorosłości. Całość stanowi bazę do nabywania wiedzy z zakresu teorii procesów starzenia się oraz praktyczne wskazówki planowania postępowania terapeutycznego.

BIBLIOGRAFIA

- Głuchaniuk N.S., Gierszkowicz T.B., 2003, *Późnij wiek i strategii jego oswojenia*, s. 57, cyt. za: Milewski S., 2016, *Późna dorosłość z perspektywy logopedii*, „Pogranicze. Studia Społeczne”, t. 28, Białystok.
- Grabias S., 2012, *Teoria zaburzeń mowy. Perspektywy badań, typologie zaburzeń, procedury postępowania logopedycznego*, [w:] *Logopedia. Teoria zaburzeń mowy*, red. S. Grabias, M. Kurkowski, Lublin.

mgr Monika Budkowska
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Radomsku